ZAMONAVIY O'ZBEK ADABIYOTIDA AYOLNING O'ZLIGINI ANGLASHI VA ICHKI OZODLIK POETIKASI

Davronova Surayyo Mardon qizi
E-mail: davronovasurayyo@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek adabiyotida ayolning o'zligini anglashi va ichki ozodlik masalalarining badiiy ifodasi o'rganiladi. Tadqiqotda ayol qahramonning jamiyat tomonidan belgilangan me'yorlar bilan munosabati, shaxsiy tanlov imkoniyati, ruhiy ziddiyatlari va mustaqil subyekt sifatida shakllanish jarayoni tahlil qilinadi. Asosiy tahlil materiali sifatida Salomat Vafoning "Ovoraning ko'rgan-kechirganlari" romani hamda zamonaviy o'zbek adabiyotida ayol identiteti va badiiy subyektivlikni o'rgangan ilmiy tadqiqotlar tanlangan. Qiyosiy-tipologik, psixologik va germenevtik metodlar yordamida ayol qahramonning ichki dunyosi, ijtimoiy muhit bilan munosabati va badiiy ifoda vositalari o'rganiladi. Tahlil natijasida ichki ozodlikning tashqi cheklovlardan xoli bo'lish bilangina emas, balki shaxsning o'z tajribasini anglash, o'z qarashlarini shakllantirish va hayotiy vaziyatlarga mustaqil munosabat bildirish qobiliyati bilan ham bog'liqligi asoslanadi. Maqola ayol obrazini an'anaviy axloqiy qoliplar doirasidan tashqarida, murakkab psixologik va estetik hodisa sifatida tahlil qilishga yo'naltirilgan.

Kalit so'zlar: zamonaviy o'zbek adabiyoti, ayol identiteti, o'zlikni anglash, ichki ozodlik, badiiy subyektivlik, psixologizm, shaxsiy tanlov, ayol qahramon, muallif pozitsiyasi.

Аннотация

В статье исследуется художественное выражение самопознания женщины и внутренней свободы в современной узбекской литературе. Анализируются отношения героини с социальными нормами, возможности личного выбора, внутренние противоречия и процесс формирования самостоятельной личности. Основным материалом исследования выступает роман Саломат Вафа «Ованинг кўрган-кечирганлари», а также научные работы, посвящённые женской идентичности и художественной субъективности в современной узбекской литературе. С применением сравнительно-типологического, психологического и герменевтического методов рассматриваются внутренний мир героини, её взаимодействие с социальной средой и художественные средства изображения. Обосновывается положение о том, что внутренняя свобода связана не только с отсутствием внешних ограничений, но и со способностью личности осмысливать собственный опыт, формировать индивидуальную позицию и самостоятельно оценивать жизненные обстоятельства.

Ключевые слова: современная узбекская литература, женская идентичность, самопознание, внутренняя свобода, художественная субъективность, психологизм, личный выбор, женский персонаж, авторская позиция.

Abstract

This article examines the literary representation of women's self-discovery and inner freedom in contemporary Uzbek literature. It explores female characters' relationships with social norms, their capacity for personal choice, psychological conflicts, and development as independent subjects. The primary literary focus is Salomat Vafo's novel *Ovoraning ko'rgan-kechirganlari*, considered alongside recent scholarship on female identity and literary subjectivity in Uzbek literature. Comparative-typological, psychological, and hermeneutic approaches are used to examine

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

characterization, social pressures, and narrative strategies. The article argues that inner freedom involves not only the absence of external restrictions but also the ability to interpret personal experience, establish an individual position, and respond independently to life circumstances. It proposes an integrated approach to female characterization that connects psychological experience, social context, and literary form.

Keywords: contemporary Uzbek literature, female identity, self-discovery, inner freedom, literary subjectivity, psychologism, personal choice, female character, authorial position.

1. Kirish

Badiiy adabiyot insonning o'zini anglash jarayonini, jamiyat bilan munosabatlarini va ichki ziddiyatlarini ifodalashning muhim estetik shaklidir. Ayniqsa, ayol qahramon obrazi orqali shaxs va ijtimoiy muhit, individual istak va jamoaviy kutishlar, ichki ehtiyoj va tashqi majburiyatlar o'rtasidagi murakkab munosabatlar yoritiladi. Zamonaviy o'zbek adabiyotida ayolning o'zligini anglashi masalasi ana shu qarama-qarshiliklarni badiiy idrok etish imkonini beruvchi dolzarb muammolardan biridir.

An'anaviy badiiy talqinda ayol obrazi ko'pincha onalik, sadoqat, sabr-toqat, fidoyilik va ma'naviy poklik kabi tushunchalar bilan bog'lanadi. Ushbu fazilatlar milliy adabiy tafakkurning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Biroq ayol qahramonning badiiy mohiyatini faqat mazkur mezonlar bilan izohlash uning individual tajribasi, ruhiy ehtiyojlari va mustaqil qarorlarini yetarlicha ochib bera olmaydi. Shu sababli zamonaviy adabiyotshunoslikda ayolni nafaqat boshqalar bilan munosabati orqali, balki o'z hayotini anglaydigan, baholaydigan va unga munosabat bildiradigan mustaqil badiiy subyekt sifatida o'rganish muhimdir.

Shaira Narmatovaning 2025-yilda e'lon qilingan tadqiqotida mustaqillik davri o'zbek adabiyotida gender tengsizligi, ayolning o'z fikrini ifodalashi va ijtimoiy bosim bilan munosabati masalalari ko'rib chiqilgan [1]. Tadqiqotda Salomat Vafoning "Ovoraning ko'rgan-kechirganlari" romani ayol qahramonning shaxsiy tajribasi va jamiyat tomonidan unga yuklanadigan talablar o'rtasidagi ziddiyatni o'rganish uchun muhim material sifatida talqin etiladi. [1]

Durdonaxon Abdusalomovaning 2025-yilda chop etilgan maqolasida esa Zebo Mirzo, Halima Ahmad va Nodira Ofoq she'riyatida ayol identiteti, xotira va fojeaviylik munosabati tahlil qilingan. Muallif poetik "men"ni faqat iztirobni ifodalovchi ovoz emas, balki o'z tajribasini badiiy anglash va ifodalashga intiluvchi faol subyekt sifatida ko'rib chiqadi [2]. Bu yondashuv ayolning o'zligini anglashi masalasini nasr bilan bir qatorda she'riyat doirasida ham o'rganish mumkinligini ko'rsatadi.

Mavzuning dolzarbligi ayol obrazini faqat ijtimoiy muammolar qurboni yoki ma'naviy ideal sifatida emas, balki o'z ichki dunyosi, qarashlari va qarorlariga ega murakkab shaxs sifatida talqin qilish zarurati bilan belgilanadi.

Tadqiqotning maqsadi zamonaviy o'zbek adabiyotida ayolning o'zligini anglashi va ichki ozodlik tushunchalarining badiiy ifoda xususiyatlarini aniqlashdan iborat.

Tadqiqot vazifalari:

- ayol identiteti va ichki ozodlik tushunchalarining adabiy talqindagi o'zaro munosabatini yoritish;
- ayol qahramonning ijtimoiy talablar va shaxsiy istaklar o'rtasidagi ziddiyatlarini tahlil qilish;
- Salomat Vafoning "Ovoraning ko'rgan-kechirganlari" romanida ayol tajribasi va shaxsiy tanlov muammosini o'rganish;
- ayolning o'zligini anglash jarayonini ifodalashda psixologik tasvir va hikoya qilish usullarining ahamiyatini belgilash;

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

• mavzuni o'rganish uchun keyingi tadqiqotlarda qo'llanishi mumkin bo'lgan tahliliy mezonlarni shakllantirish.

Tadqiqot obyekti — zamonaviy o'zbek adabiyotida ayol identiteti va ichki ozodlikning badiiy ifodasi.

Tadqiqot predmeti — ayol qahramonning o'zligini anglashi, ijtimoiy me'yorlar bilan munosabati, shaxsiy tanlovi va ushbu jarayonlarning badiiy ifoda vositalarida namoyon bo'lishi.

2. Adabiyotlar tahlili

Ayolning o'zligini anglashi masalasini o'rganishda uchta ilmiy yo'nalish muhim: ayol obrazining ijtimoiy talqini, shaxsning psixologik tajribasi va badiiy matnda subyektivlikning ifodalanishi. Ushbu yo'nalishlar bir-birini to'ldiradi, chunki qahramonning ichki dunyosi ko'pincha jamiyat bilan munosabati va muallif tanlagan tasvir usuli orqali ochiladi.

Shaira Narmatovaning "From Silence to Self-Expression: Representations of Gender Inequality in Uzbek Literature of the Independence Period" nomli maqolasi ayolning o'z fikrini ifodalashi, jamiyat kutgan axloqiy mezonlar va mustaqil qaror qabul qilish imkoniyatini o'rganadi [1]. Muallif Salomat Vafo romanidagi Saltanat obrazini ijtimoiy hukm va hayotiy qiyinchiliklar bilan yuzma-yuz keladigan qahramon sifatida talqin qiladi. Mazkur tadqiqotning muhim jihati shundaki, unda ayol taqdiri faqat individual xususiyatlar bilan emas, balki ijtimoiy munosabatlar bilan ham bog'liq holda ko'rib chiqiladi.

Abdusalomovaning "Tragicity and Feminine Identity in Contemporary Uzbek Poetry: A Poetic Study of Subjectivity and Memory" maqolasida ayol identitetining she'riy ifodasi, xotira va ichki kechinmalar o'rtasidagi munosabat tahlil qilingan [2]. Tadqiqot ayolning ruhiy tajribasi badiiy matnda passiv iztirob ko'rinishida emas, balki o'zligini ifodalashga intiluvchi poetik pozitsiya sifatida ham namoyon bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi.

Salomat Vafoning "Ovoraning ko'rgan-kechirganlari" romani ayol qahramonning hayotiy tajribasi, ruhiy ziddiyatlari va ijtimoiy muhit bilan munosabatini o'rganish uchun muhim badiiy materialdir. Asar 2008-yilda "Sharq" nashriyotida chop etilgan bo'lib, bibliografik kataloglarda 352 sahifali nashr sifatida qayd etilgan [3]. Romanga bag'ishlangan avvalgi tadqiqotlarda qahramonning kechinmalari, qochish motivi va badiiy hikoya qilish xususiyatlariga e'tibor qaratilgan [4].

Mavjud ilmiy ishlar mavzuning ayrim tomonlarini yoritgan bo'lsa-da, ushbu maqolada ayolning o'zligini anglashi va ichki ozodlik masalalari o'zaro bog'liq tahliliy mezonlar sifatida qaraladi. Bunda asosiy e'tibor qahramonning ijtimoiy vaziyatga munosabati, o'z tajribasini anglash imkoniyati va badiiy matnda mustaqil subyekt sifatida namoyon bo'lishiga qaratiladi.

Mazkur tadqiqotning yangiligi ayolning ichki ozodligini tashqi sharoitdan mutlaq mustaqillik sifatida emas, balki o'z tajribasini anglash, shaxsiy pozitsiyasini shakllantirish va murakkab vaziyatlarga munosabat bildirish jarayoni sifatida tahlil qilishga urinishida namoyon bo'ladi. Bu da'vo barcha oldingi tadqiqotlarda ushbu masala o'rganilmaganini anglatmaydi; u maqolaning tahliliy yo'nalishini belgilaydi.

3. Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda qiyosiy-tipologik, psixologik, germenevtik va tavsifiy-tahliliy metodlardan foydalaniladi.

Qiyosiy-tipologik metod ayol identitetining nasriy va she'riy matnlardagi ifoda shakllarini umumiy mezonlar asosida taqqoslash imkonini beradi. Bu yondashuvda turli janrlarga xos badiiy vositalar aynan bir xil deb olinmaydi; aksincha, ularning o'ziga xos vazifalari hisobga olinadi.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Psixologik tahlil qahramonning ichki ziddiyatlari, hissiy kechinmalari, xotiralari va qarorlarining badiiy ifodasiga e'tibor qaratadi. Bunda qahramonning xatti-harakati oldindan belgilangan axloqiy baho bilan emas, asar konteksti asosida izohlanadi.

Germenevtik yondashuv badiiy detal, hikoya qilish usuli, personajlararo munosabat va asarning umumiy mazmunini o'zaro bog'liq holda sharhlashga xizmat qiladi.

Tavsifiy-tahliliy metod mavjud adabiyotshunoslik tadqiqotlari va badiiy asar haqidagi bibliografik ma'lumotlarni tizimlashtirish uchun qo'llanadi.

Tadqiqotning asosiy nasriy materiali Salomat Vafoning "Ovoraning ko'rgan-kechirganlari" romani va unga bag'ishlangan adabiyotshunoslik ishlaridan iborat. She'riyatga oid qiyosiy nuqtayi nazar Abdusalomovaning tadqiqoti asosida yoritiladi [1–4]. Maqola yangi intervyu, so'rovnoma yoki eksperimental ma'lumotlarga tayanmaydi. Shuning uchun undagi xulosalar empirik natija sifatida emas, badiiy matn va mavjud ilmiy talqinlar asosidagi adabiyotshunoslik xulosalari sifatida taqdim etiladi.

4. Natijalar va muhokama

4.1. O'zlikni anglash — ichki jarayon sifatida

O'zlikni anglash insonning o'z tajribasi, ehtiyojlari, qarashlari va jamiyat bilan munosabatini qayta ko'rib chiqish jarayonidir. Badiiy adabiyotda bu jarayon qahramonning ichki monologi, xotiralari, qarorlari, voqealarga munosabati va boshqa personajlar bilan muloqoti orqali ifodalanishi mumkin.

Ayol qahramonning o'zligini anglashi ko'pincha ikki xil talab o'rtasidagi ziddiyatda namoyon bo'ladi: bir tomonda jamiyat va yaqinlar tomonidan kutiladigan xulq, ikkinchi tomonda qahramonning shaxsiy ehtiyojlari va ichki qarashlari turadi. Ushbu qarama-qarshilikni faqat itoat va qarshilikning oddiy qarama-qarshiligi sifatida talqin qilish yetarli emas. Qahramon ayrim qadriyatlarni ongli ravishda qabul qilishi, boshqalarini qayta baholashi yoki mavjud vaziyatda o'z imkoniyatlarini cheklangan holda his qilishi mumkin.

Shu sababli ayolning o'zligini anglashi tayyor xulosaga kelishdan ko'ra, murakkab va ziddiyatli jarayon sifatida o'rganilishi lozim. Qahramonning ichki o'zgarishi uning tashqi xatti-harakatlarida darhol ko'rinmasligi ham mumkin. Ba'zan o'zini anglash avval voqealarni boshqacha idrok etish, shaxsiy tajribaga yangi ma'no berish yoki ilgari tabiiy deb qabul qilingan me'yorlarni savol ostiga qo'yish orqali boshlanadi.

Bu jihatdan badiiy qahramonning ichki dunyosi faqat uning xarakterini ochish vositasi emas, balki asarning ijtimoiy va ma'naviy mazmunini shakllantiruvchi muhim qatlam hisoblanadi.

4.2. Salomat Vafo romanida ayol tajribasi va ijtimoiy bosim

Salomat Vafoning "Ovoraning ko'rgan-kechirganlari" romani ayolning hayotiy tajribasi va ijtimoiy muhit bilan munosabatini o'rganishda muhim material hisoblanadi. Roman 2008-yilda nashr etilgan; bibliografik manbalarda uning bosh qahramoni Saltanatning murakkab taqdiri va hayotiy sinovlari alohida ta'kidlanadi [1; 3].

Narmatova romanni tahlil qilar ekan, Saltanatning turmushdagi qiyinchiliklari va jamiyatning unga munosabatini ayolga nisbatan qo'yiladigan axloqiy talablar bilan bog'laydi [1]. Bu talqin ayol qahramonning hayotiy holatini faqat uning shaxsiy qarorlari orqali tushuntirish biryoqlama bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi. Qahramonning tanlovi ijtimoiy sharoit, iqtisodiy imkoniyatlar, oilaviy munosabatlar va boshqalarning bahosi bilan chambarchas bog'liq.

Mazkur jihatdan roman ayolning ichki ozodligi masalasini murakkablashtiradi. Shaxsiy qaror qabul qilish imkoniyati har doim ham to'liq erkin sharoitda yuzaga kelmaydi. Ba'zan qahramon o'z

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

qarorini mavjud imkoniyatlar doirasida qabul qiladi; ayrim hollarda esa jamiyatning munosabati uning tanlovini yanada qiyinlashtiradi. Shunday vaziyatda qahramonning harakatini baholashdan oldin, u qanday sharoitda qaror qabul qilayotganini aniqlash zarur.

Roman nomidagi "ovora" tushunchasi ham qahramon hayotidagi izlanish, sarsonlik va murakkab tajriba bilan bog'liq ramziy talqin uchun imkon yaratadi. Biroq bu so'zning badiiy vazifasini to'liq aniqlash uchun romanning o'z matnidagi takrorlanishlar, kontekst va yakun bilan munosabatini tekshirish kerak. Shu sababli nomning ramziy ma'nosi bu maqolada yakuniy hukm sifatida emas, keyingi matniy tahlil uchun yo'nalish sifatida qaraladi.

4.3. Ichki ozodlik va shaxsiy tanlov

Ichki ozodlikni tashqi cheklovlarning mutlaqo yo'qligi bilan tenglashtirish to'g'ri emas. Badiiy qahramon tashqi bosim mavjud bo'lgan sharoitda ham o'z tajribasini anglashga, vaziyatga shaxsiy baho berishga va ichki pozitsiyasini shakllantirishga intilishi mumkin. Ayni paytda ichki mustaqillik mavjudligi qahramonning barcha muammolarini hal qilish imkoniga ega ekanini anglatmaydi.

Narmatovaning tadqiqotida Saltanat obrazining jamiyat hukmi va shaxsiy hayot o'rtasidagi murakkab munosabatlar doirasida talqin qilinishi ayol qahramonning tanlovi ijtimoiy sharoitdan ajratib o'rganilmasligi kerakligini ko'rsatadi [1]. Bu nuqtayi nazardan, qahramonning qarori nafaqat uning xarakterini, balki jamiyatning unga qanday imkoniyatlar yaratishini yoki qanday cheklovlar qo'yishini ham ochib beradi.

Badiiy tahlilda shaxsiy tanlovni uch mezon asosida o'rganish mumkin:

1. **Anglash:** qahramon o'z holati va ehtiyojlarini qay darajada idrok etadi?
2. **Pozitsiya:** u mavjud vaziyatga nisbatan qanday munosabat shakllantiradi?
3. **Harakat:** uning qarori va xatti-harakatlari asardagi voqealar rivojiga qanday ta'sir ko'rsatadi?

Ushbu mezonlar qahramonni faqat ijobiy yoki salbiy baholash o'rniga, uning ruhiy rivojlanishi va qarorlarining sabablarini izchil tahlil qilishga yordam beradi. Shuningdek, ular ichki ozodlikni romantik yoki mutlaq tushuncha sifatida emas, balki insonning cheklangan imkoniyatlar sharoitida o'z munosabatini shakllantirish jarayoni sifatida o'rganish imkonini beradi.

4.4. Ayol ovozi va badiiy subyektivlik

Ayolning o'zligini anglashi masalasida muhim jihatlardan biri — uning badiiy matnda o'z ovoziga ega bo'lishidir. Bu tushuncha faqat qahramonning bevosita nutq so'zlashi bilan cheklanmaydi. Ayolning voqealarni qanday idrok etishi, xotiralarni qanday tartibga solishi, o'z tajribasini qanday izohlashi va boshqa personajlarning bahosiga qanday munosabat bildirishi ham badiiy subyektivlikni belgilaydi.

Abdusalomovaning zamonaviy o'zbek she'riyatiga bag'ishlangan tadqiqotida ayolning poetik "meni" xotira va iztirobni passiv aks ettiruvchi ovoz emas, balki o'z tajribasini badiiy shaklda ifodalovchi subyekt sifatida talqin qilinadi [2]. She'riyatdagi lirik subyekt bilan nasrdagi personaj aynan bir xil hodisa bo'lmasa-da, bu yondashuv ayolning o'z tajribasini ifodalash imkoniyatini o'rganish uchun nazariy jihatdan foydalidir.

Nasrda badiiy subyektivlik hikoya qiluvchi ovoz, ichki monolog, xotira, dialog va muallifning personajga munosabati orqali yuzaga chiqishi mumkin. Agar qahramon faqat boshqa personajlarning fikrlari orqali tasvirlansa, o'quvchi uning ichki pozitsiyasini bilvosita anglaydi. Aksincha, qahramonning o'z idroki va ichki nutqiga keng o'rin berilishi uning individual tajribasini chuqurroq ochishi mumkin.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Shu sababli ayol obrazini tahlil qilishda "qahramon qanday tasvirlangan?" degan savol bilan bir qatorda "qahramon o'zini qanday ifodalaydi?" va "uning tajribasini kimning nigohi orqali bilamiz?" degan savollar ham muhimdir. Ushbu savollar muallif pozitsiyasi bilan qahramonning individual qarashlarini farqlashga yordam beradi.

4.5. Nasr va she'riyatda o'zlikni ifodalashning farqli shakllari

Ayolning o'zligini anglashi turli adabiy janrlarda turlicha ifodalanadi. Nasrda bu jarayon ko'pincha voqealar rivoji, personajlararo munosabat, qarorlar va xarakter dinamikasi orqali namoyon bo'ladi. She'riyatda esa lirik subyektning ovozi, xotira, ramz, obrazlar tizimi va hissiy kechinmalar asosiy o'rin tutishi mumkin.

"Ovoraning ko'rgan-kechirganlari" romaniga oid tadqiqotlar ayol qahramonning hayotiy tajribasi va ijtimoiy muhit bilan munosabatiga e'tibor qaratadi [1; 4]. Abdusalomovaning maqolasi esa ayol identitetining she'riy ifodasini xotira va lirik subyektivlik bilan bog'laydi [2]. Ushbu ikki yo'nalish qiyoslanganda, o'zlikni anglashning umumiy muammosi turli janrlarda turlicha badiiy vositalar orqali namoyon bo'lishi ko'rinadi.

Tahlil mezoni	Nasriy asarda	She'riy asarda
O'zlikni anglash	Voqealar va xarakter rivoji orqali	Lirik "men" va ichki kechinmalar orqali
Ijtimoiy muhit	Personajlararo munosabat va syujet orqali	Ramz, obraz va lirik vaziyat orqali
Ichki ziddiyat	Qarorlar, monolog va harakat orqali	Qarama-qarshi hissiyotlar va poetik obrazlar orqali
Badiiy dinamika	Qahramonning voqealar davomida o'zgarishi	Lirik subyekt idrokining o'zgarishi

Jadval janrlar o'rtasidagi mutlaq farqni emas, balki tahlilda e'tibor qaratish mumkin bo'lgan ustuvor mezonlarni ko'rsatadi. Muayyan asarda ushbu vositalarning qaysi biri yetakchi ekanini faqat matnning o'zini tahlil qilish orqali aniqlash mumkin.

4.6. Tadqiqotning ilmiy ahamiyati va cheklovlari

Maqolaning ilmiy ahamiyati ayolning o'zligini anglashi va ichki ozodligini bir-biri bilan bog'liq, ammo aynan bir xil bo'lmagan tushunchalar sifatida ko'rib chiqishida namoyon bo'ladi. O'zligini anglash qahramonning o'z tajribasini tushunishi va o'ziga munosabatini shakllantirishini anglatsa, ichki ozodlik uning mustaqil pozitsiya egallashi va o'z hayotiy vaziyatiga munosabat bildirish imkoniyati bilan bog'liq.

Ushbu maqolada taklif etilgan anglash, pozitsiya va harakat mezonlari kelgusida boshqa zamonaviy o'zbek nasri namunalari hamda ayol shoiralar ijodini qiyosiy tahlil qilishda qo'llanishi mumkin. Ular badiiy qahramonni faqat ijtimoiy maqomi yoki axloqiy fazilatlari bilan tavsiflashdan ko'ra, uning ruhiy rivojlanishi va badiiy ifoda usullarini izchil o'rganishga yordam beradi.

Tadqiqotning muhim cheklovi shundaki, maqoladagi ayrim tahliliy kuzatishlar ikkilamchi adabiyotshunoslik manbalari bilan mustahkamlangan. Romanning barcha epizodlari bo'yicha sahifa-sahifa matniy tahlil, bevosita iqtiboslar va boshqa asarlar bilan batafsil qiyoslash ushbu loyihada to'liq amalga oshirilmagan. Shu sababli maqola yakuniy nashrga tayyorlanayotganda romanning aniq nashri asosida asosiy epizodlar, badiiy detallar va sahifa raqamlarini tekshirish ilmiy ishonchlilikni oshiradi.

5. Xulosa

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Zamonaviy o'zbek adabiyotida ayolning o'zligini anglashi va ichki ozodligi masalasi shaxs hamda jamiyat, individual tajriba va ijtimoiy talablar, ruhiy ehtiyoj va tashqi imkoniyatlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish uchun muhim nazariy yo'nalish hisoblanadi. Ayol qahramonning badiiy mohiyatini faqat an'anaviy axloqiy mezonlar yoki uning ijtimoiy vazifalari orqali izohlash yetarli emas. Uning ichki dunyosi, o'z tajribasiga munosabati, shaxsiy qarorlari va badiiy matnda o'z ovoziga ega bo'lishi ham tahlilning muhim tarkibiy qismlaridir.

Salomat Vafoning "Ovoraning ko'rgan-kechirganlari" romaniga bag'ishlangan tadqiqotlar ayol qahramonning shaxsiy tajribasi va ijtimoiy muhit o'rtasidagi ziddiyatni o'rganish imkonini beradi. Zamonaviy o'zbek she'riyatidagi ayol identitetiga oid izlanishlar esa ichki kechinma va xotiraning faol badiiy subyektivlikka aylanishini tahlil qilish uchun qo'shimcha nazariy yo'nalish yaratadi [1; 2].

Maqola doirasida ichki ozodlik tashqi cheklovlarning mutlaqo yo'qligi sifatida emas, balki shaxsning o'z tajribasini anglash, o'z pozitsiyasini shakllantirish va mavjud sharoitga mustaqil munosabat bildirish imkoniyati sifatida talqin qilindi. Bu yondashuv ayol qahramonning tanlovini ijtimoiy muhitdan ajratmasdan, uning ruhiy rivojlanishi va badiiy ifoda vositalari bilan birgalikda o'rganishga yordam beradi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda ayolning o'zligini anglashi masalasini turli ijodkorlar, janrlar va davrlar kesimida qiyoslash, bevosita badiiy matnlardan tekshirilgan iqtiboslar keltirish hamda hikoya qilish usullarining rolini chuqurroq o'rganish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv zamonaviy o'zbek adabiyotida ayol obrazining estetik va psixologik xususiyatlarini yanada aniqroq ochib berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Narmatova, Sh. (2025). From Silence to Self-Expression: Representations of Gender Inequality in Uzbek Literature of the Independence Period. *American Journal of Philological Sciences, 5*(11), 12–14. https://doi.org/10.37547/ajps/Volume05Issue11-03
2. Abdusalomova, D. V. (2025). Tragicity and Feminine Identity in Contemporary Uzbek Poetry: A Poetic Study of Subjectivity and Memory. *World Bulletin of Social Sciences, 46*, 27–30. https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/5204
3. Vafo, S. (2008). *Ovoraning ko'rgan-kechirganlari*. Toshkent: Sharq. ISBN 978-9943-00-319-4.
4. Urazboeva, M. K. (2020). The Escape Motive or Binary Typology in the Novels of Guntekin and Salomat Vafo. *Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari*, 8-son. https://new.tdpu.uz/uploadfiles/7908_1067_TDPU%20%20I%20A%208-son%202020.pdf
5. Camp, E., & Flores, C. (2024). Playing with Labels: Identity Terms as Tools for Building Agency. *The Philosophical Quarterly, 74*(4), 1103–1136. https://doi.org/10.1093/pq/pqae092

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.